

MILLAN – VISĂTORUL DE PE DEALUL SÂN NICOARĂ

OCTAVIAN UNGUREANU*

Evocarea personalității artistice a lui Emil-Millan Ivănescu (1910-1972) se dorește ca o subliniere, mai apăsată a ideii ce ne îndeamnă de mult timp, chiar prin publicarea ocazională a unor note și comentarii, fie adresate direct, fie în relatări despre fratele său mai mic, Vasile, pictor și el de renume națională, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, sau unele considerații mai ample în monografia Keber (1996) și înserarea unui studiu în „Argeșul”, spre aducerea în circuitul public a unui remarcabil artist argeșean și a operei sale purtătoare de sonorități romantice, armonii cromatice și lirism, totul izvorând dintr-o neclintită fidelitate față de figurantul tradițional românesc.

Arta picturală a lui Millan se reazemă, indiscutabil, pe trecutul strămoșesc glorios și pe credința nestrămutată în virtuțile neamului, care i s-au relevat din vestigii, scrieri și tradiții orale, ca cele despre Posada și Cetatea de la Poenari, dar mai cu seamă deschizând ochii pe ruinele din Cetatea de scaun, cu monumentala Biserică Sf. Nicolae, cea dintâi catedrală mitropolitană ortodoxă la noi, din altarul căreia Mitropolitul Iachint de Vicina întărea credința românilor în ortodoxia Răsăritului, coborători din obștea moșnenilor argeșeni, una dintre acele comunități din viața rurală, care stăpânind țarina, pădurile și apele, în devălmășie, au pus și consolidat piatra de temelie a începutului de Țară Românească. Șansa unică de a deschide ochii pe ruinele medievale ale cetății și ale Bisericii Sânt Nicolae, care a dat și numele colinei pe care a fost ridicată, în vremea lui Basarab I (1330-1352), de către doamna Marghita, soția Întemeietorului, sau doamna Clara, soția lui Nicolae Alexandru (1352-1364), zisă și „catolica”, cu rosturi în răspândirea liturghiei papale de la Roma. Zbenguindu-se pe deal, printre ruine, și pe malurile râului ce șerpuia printre tufșurile Văii Doamnei, Millan își umplea sufletul cu frumusețile de basm ale acestor locuri încărcate de istorie și legende, sub privirile îngăduitoare ale mamei Maria, din prispa casei de peste ulița îngustă ce dă pe în două dealul Sânt Nicolae. Pe urmă, la anii adolescenței, e încredințat, împreună cu fratele său mai mic Vasile, lui Iosif Keber din Târgu-Jiu, pe învățătură în pictura fresco pe găzduire, hrană și plată. Maestrul Keber lucra atunci în Capitală la Biserica Popa Chițu și la ctitoriile Spirea Veche, Delea Veche, Delea Nouă și Precupeții Vechi, ca să încheie periplul pictural bucureștean cu înveșmântarea inegalabilă de la Sf. Elefterie, alături de maestrul Iosif Keber și fiul acestuia, Adrian, lucrare de întins proporții, în

* Pitești.

strălucirile divine ale iconografiei ortodoxe neobizantine. Talentul de restaurator al lui Millan s-a evidențiat de timpuriu, cu prilejul reproducerii în mărime naturală a icoanelor a 12 episcopi ai Argeșului, lucrare îndrăzneță, încredințată lui de episcopul Nichita. În paralel cu restaurările de înaltă finețe și răbdare, fie cu echipele sale de lucrători, fie în colaborare cu alți măștri, Millan a creat o largă și de neuitat paletă de șevalet. „La fântâna lui Manole, peisaje cu case țărănești“, autoportrete și splendida scenă istorică – „Bătălia de la Șelimbăr“ (1599) după care, la 1 noiembrie, Mihai Viteazul intră triumfal în Alba-Iulia. A colaborat – pe când era student la Școala Superioară de Belle Arte din București – la „Marea Frescă“ (1934-1937) de la Ateneul Român.

Campania din Transilvania a lui Mihai Viteazul. Lupta de la Șelimbăr este pornită de Mihai cu încuviințarea împăratului Rudolf al II-lea. Aici au operat oștile oltene ale lui Radu Buzescu și Udrea Banul. După înfrângerea cardinalului Andrei Báthory, Mihai intră triumfător în Alba-Iulia (Bălgrad) la 1 noiembrie 1599.

Iar pentru a da un relief mai pronunțat acestei admirabile personalități din sfera culturii noastre naționale subliniem și faptul că un artist de valoarea lui Millan poate fi, în anumite privințe, la fel cu noi, oamenii obișnuiți, în cotidianul vieții, dar se deosebește de noi prin universul trăirilor și în creațiile cu care ne înnobilează viața de toate zilele. Uneori, sensibilitatea fragilă a artistului se poate deteriora, cum s-a întâmplat de timpuriu cu Șt. Luchian, în fața brutalității, neînțelegerii sau nepăsării celor din jur și de multe ori impactul cu maliția îl rănește mai mult decât ne închipuim, sau îl însingurează. Millan a fost și el un singuratic, dar ca unul care-și alina tristețile și necazurile personale, trudind fără răgazuri - pe schelele picturi monumentale - sau

dinaintea șevaletului, din care izvodea splendide tablouri-icoane sau mirifice compoziții istorice înălțătoare de inimi, încălzire de suflete și meditații patriotice. Bătălia de la Șelimbăr prin care Mihai Vodă Întregitorul de Neam și Țară, demonstrează indubitabil marile sale creații, în notă artistică originală. Și nu forțăm deloc nota afirmând aici că Millan se aliniază cu brio pleiadei românești a plasticienilor Camil Ressu, Jan Steriade, în atelierul căruia lucrează, Costin Petrescu care-l angajează temporar ala Marea Frescă de la Ateneul Român, și Keber la Biserica Sf. Elefterie din București, Iser, Paul Molda, cel care a pictat Mausoleul lui Vasile Alecsandri de la Mircești, Teodorescu Sion și altor, care urmau linia lui Manet, Pissaro și Renoir, trecând, apoi, în avangarda postimpresioniștilor și inundând cu străluciri de culoare

portretele și compozițiile sale, ca să dea întregii opere o dimensiune poetică.

În echipa lui Dumitru Noroce, împreună cu fratele Vasile, trudește pe schelele Catedralei din Chișinău și a celei din Bălți - Basarabia - la solicitarea Mitropolitului Visarion Puiu, care-i cunoștea de la Curtea de Argeș, când păstora ca episcop în cea mai veche eparhie românească.

În 1943, Millan este invitat de Ministerul Cultelor și Artelor, ca împreună cu Paul Constantinescu, C. Mihalcea și Anatol Vulpe, să scoată copii după 23 icoane din Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș pentru Tâmpla Bisericii românești din Berlin, obținând atunci, pentru această lucrare premiul I și o sumă importantă pentru vremea aceea - 5000 lei. De menționat tot aici și achiziționarea, în 1940, de către Juriul

Salonului Oficial de Toamnă, gravurii „Mironosițele la Mormânt” pentru colecțiile satului, după ce expusese cu un an înainte, tot la Salonului Oficial de Toamnă (desen, gravură, afiș) și-n fiecare an după aceea. Millan își continuă activitatea de pictor bisericesc, implicându-se cu deosebit curaj în concursuri pentru obținerea de lucrări monumentale, cum singur ne lămurește în tabelele ce urmează, din memoriul său justificativ cerut - se pare - de Ministerul Cultelor și Artelor.

„MEMORIU

De lucrări bisericești executate personal: 1. Biserica catedrală din Târnăveni în anii 1936-1937; 2. Biserica comunei Broșteni-Dâmbovița în 1937 (tempera); 3. Schitul Sf. Ana-Orșova 1938-1939 (fresco); 4. Capela Institutului Samarinean București 1939-1940; 5. Biserica comunei Batiz-Hunedoara 1940 (fresco); 6. Biserica comunei Lăceni-Argeș 1944-1945 (tempera); 7. Biserica din comuna Stârci-Argeș 1945 (tempera); 8. Biserica din comuna Valea Ungureni-Olt 1946 (tempera); 9. Biserica din comuna Bărcănești-Olt 1946 (tempera); 10. Biserica din comuna Humele-Argeș 1947 (tempera); 11. Biserica din comuna Jiblea Nouă-Argeș 1947 (fresco); 12. Biserica din

comuna Băiculești-Argeș 1950-1951 (tempera); 13. Biserica Sf. Dimitrie Curtea de Argeș; 14. Biserica Mănăstirii Capu Dealului.

Lucrări de restaurare la Biserica Domnească de la Curtea de Argeș.

PICTURĂ NOUĂ ÎN ASOCIAȚIE: Biserica Călugăreni-Vlașca, asociat cu Leon Biju, în 1936; Biserica din comuna Suseni-Argeș asociat cu Stoica Nicolae, în 1945; Biserica din comuna Bărcănești-Olt, asociat cu Dim. Hornung.

RESTAURĂRI DE MONUMENTE ISTORICE: 1. Biserica din comuna Vălsănești-Argeș, 1939-1940; 2. Biserica din comuna Tătărăi-Olt, 1945; 3. Biserica din comuna Deagu de Sus-Argeș, 194; 4. Biserica din Deagu de Jos-Argeș, 1949; 5. Biserica din comuna Corbeni I-Argeș, 1950; 6. Biserica din comuna Corbeni II-Argeș.

În afară de acestea am participat la concursurile de la Biserica Sf. Elefterie din București, reușind al 2-lea¹.

La biserica Sf. Vineri – Basarab, reușind 1-ul (fiind nevoit să refuz lucrarea, ministerul, dându-mi un asociat cu care, știam că nu voi reuși să o duc la bun sfârșit).

La Catedrala din Lugoj, reușind al 3-lea, de asemenea în 1943, Ministerul Cultelor mi-a încredințat scoaterea în mărime naturală a 23 copii după vechile picturi din Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, lucrări pentru editarea unui album în culori, care n-a mai apărut.

În 1937-1938 am executat în asociație cu decedatul pictor D. Belizarie, icoanele din catapeteasma bisericilor de la Ierusalim și de la Iordan, iar în iarna anului următor catapeteasma Liceului „Mihai Viteazul” din București.

Am ilustrat multe cărți și reviste bisericești pentru Editura „Fântâna Darurilor” în anii 1935-1939.

În 1936 am colaborat la lucrările de pictură (pronaos și tindă) la Sf. Patriarhie cu D. Belizarie și la repictarea capelei de la cimitirul Belu-București cu A. Verona și D. Belizarie.

În 1946 și 1947 am ilustrat calendarul Eparhiei Argeșului.“

În decursul celor 600 de ani de la zidire, iconografia celui dintâi locaș de închinare de rit bizantin, cu rost și de simbol al creștinătății ortodoxe, în veacurile ce-au urmat în Țara Românească, a fost restaurată de mai multe ori: 1747-1751 de zugravul Radu Sân Mihai Dascălul, în stil Brâncovenesc; 1827 de Pandelimon, cu intervenții stilistice și adaosuri în trăsături nedibace; 1916-1923, cu importante consolidări de ziduri, începând încă din 1911-1914 de cunoscutul muralist Dumitru Noroceos instruit în Italia și la Muntele Athos, și echipa sa din care au făcut parte maestrul I. Mihail, G. Teodorescu și Paul Molda, care a reprodus în culori bijuteriile din mormintele voievodale din biserică și cea de a patra restaurare - reparații de fresce din 1943, la care au participat cunoscuții plasticieni: Emil Millan Ivănescu, în fotografia noastră, alături de Paul Constantinescu, pe scara bisericii, iar pe a doua treaptă, în picioare - C. Mihalcea, Anatol Vulpe, lângă ei și Titu Stoica, intendentul.

Și-n final, țin să-i asigur pe cititorii rândurilor dedicate lui Millan, că dacă nu vor găsi în cuprinsul lor emoțiile, datele și înțelesurile de le așteaptă, vor afla în schimb momentele cele mai semnificative din viața și creația unui visător, pe nedrept uitat, și considerațiile jurnalistului, amic al fiului său - arhitect și pictor el însuși - Eugen Ivănescu, personalitate de relief în spiritualitatea argeșeană.

¹Concursul a fost câștigat de fostul său mentor. Iosif Keber, care în anii 1936-1938 a realizat o splendidă iconografie monumentală, în frescă, la Sf. Elefterie-București.